

Belang van lezen in 2032

Reactie van Stichting Lezen op de *Analyse Dialoog Onderwijs2032*

Met veel interesse hebben wij kennis genomen van de *Analyse Dialoog Onderwijs 2032*, het advies van Platform Onderwijs2032. Graag geven wij gehoor aan de oproep tot dialoog.

Stichting Lezen (www.lezen.nl) staat voor het ontwikkelen en ontsluiten van kennis en expertise en het initiëren en implementeren van leesbevorderingsprogramma's als stimulans voor het leesgedrag, de leesmotivatie, leesvaardigheid en literaire competenties van kinderen en jongeren.

Lezen is het cement van de samenleving. Het lezen van verhalen en gedichten helpt ons om sociaal te functioneren. Door fictie te lezen, kunnen we ons beter inleven, meer begrip opbrengen voor anderen en gemakkelijker nieuwe contacten leggen¹. De interactie met taal en tekst op zich heeft ook een positief effect. Wie in zijn vrije tijd voor het plezier leest – en dat kan óók non-fictie zijn – ziet zijn woordenschat en taalvaardigheid groeien en gaat daardoor weer vaker lezen (Mol, 2010).

Stichting Lezen ziet veel raakvlakken tussen haar missie en de onderwerpen die het Platform Onderwijs 2032 centraal stelt. In 2032 moeten leerlingen niet alleen offline leesvaardig zijn, ze moeten ook online teksten kunnen lezen en begrijpen. Met andere woorden, ze moeten traditioneel én multimediaal ('digitaal' of 'online') geletterd zijn.

Lezen (van literatuur) is als basisvaardigheid een vanzelfsprekend onderdeel van het toekomstige onderwijs. Dit klinkt door in het hele rapport, maar dit zou explicieter beschreven kunnen worden. Hierbij een toelichting ter inspiratie voor het onderwijs in de toekomst, waarin lezen en leesbevordering (opbouw leesmotivatie, literaire competentie en online geletterdheid) een prominente plaats innemen.

Persoonsvorming en maatschappelijke toerusting²

Het belevend lezen van literatuur draagt positief bij aan de ontwikkeling van de persoonlijkheid. Lezers spiegelen zich aan de personages in een boek, verplaatsen zich in andere mensen en in andere culturen en leren de wereld zien vanuit verschillende perspectieven ('Theory of Mind'). Op deze manier versterkt lezen de flexibiliteit van mensen, de interculturele competenties en burgerschap (Mar, 2006; Mar, 2011; Kidd & Castano, 2013).

Kritisch denken

Het lezen van verhalen versterkt reflectieve vaardigheden en stimuleert cognitieve groei. Literatuur houdt mensen een spiegel voor en zet aan tot nadenken. Daarmee draagt het lezen van fictie bij aan een kritische houding ten opzichte van de samenleving en helpt het mensen volwaardig in deze maatschappij te participeren. Inzicht in teksten en praten over boeken versterkt deze kritische houding nog meer. Juist als leerlingen de kans krijgen te praten over hun beleving en geen goed/fout vragen krijgen voorgelegd, ontspint zich een meer filosofisch gesprek waarin ruimte is voor het verwoorden van eigen denkbeelden. Kinderen

¹ Zie voor een overzicht van de opbrengsten van lezen <http://lezen.nl/waarom-doet-lezen-er-toe> [geraadpleegd op 28-10-2015].

² Zie voor een compleet overzicht van onderzoeksresultaten van de opbrengsten van lezen voor het ontwikkelen van empathie <http://www.leesmonitor.nu/opbrengsten> [geraadpleegd op 28-10-2015].

leren, met andere woorden, zelf nadenken en vertrouwen op hun eigen mening. (Chambers, 2012; Cornelissen, Dolk & Schram, 2012; Stokmans, in voorbereiding)

Maatwerk

Het vrij lezen (ook wel: stillezen) is een andere leesbevorderingsactiviteit waarbij kinderen de ruimte hebben te lezen wat zij zelf willen lezen. Zij kunnen zo hun eigen leesvoorkeuren en interesses exploreren en hun leesvaardigheid vergroten. Vrij lezen is per definitie leesbevorderend³ (Broekhof, 2014). De rol van de docent is begeleidend: wel boeken die kinderen kunnen begrijpen, geen verplichte leesniveaus, hulp bij het kiezen van boeken en oog voor leerlingen voor wie 'vrij lezen' niet vanzelfsprekend is.

Ontschotting

Het belang van (begrijpend) lezen voor leersucces bij alle vakken/thema's van het schoolcurriculum is evident. Om leerlingen betekenisvol lees- en schrijfonderwijs te bieden zou hierin veel meer samenhang moeten zijn en zou het goed leren lezen en schrijven bij meer vakken een plaats moeten krijgen.

Er zou gestreefd moeten worden naar integratie van onderwijs in afzonderlijke taalvaardigheden binnen inhoudelijke taaltaken (ook wel 'ontkaveling' genoemd). Daarnaast heeft ontschotting betrekking op de samenhang van taal/lezen en andere vakken. Het lezen van fictie en verhalende non-fictie lezen zou dan ook niet voorbehouden moeten zijn aan taalonderwijs alleen. Fictielezen bij zaakvakken kan het inzicht van leerlingen in de inhoud van een vak aanmerkelijk verhogen. Juist een verhalende tekst die belevend gelezen wordt, neemt de lezer mee in een andere tijd (geschiedenis), naar een andere plek (aardrijkskunde) of een andere biotoop (biologie)⁴. Ook de Inspectie van het Onderwijs wees recent (april 2015) op het belang van samenhang tussen onderwijs in taal en wereldoriëntatie in het basisonderwijs⁵.

Doorgaande leerlijn

Het invoeren van een doorgaande leeslijn van 0-18 jaar, kan kinderen helpen om stap voor stap vaardige, gemotiveerde en literair competente lezers te worden. Vooral in de overgang van po naar vo is er een hiaat in de doorgaande leeslijn. De leesbevorderende basisschool wordt nog te vaak gevolgd door een vo-school met (te) strikt literatuuronderwijs. De bestaande onderwijsdoelen en referentieniveaus voor taal en lezen en voor het vak Nederlands zouden moeten worden uitgebreid met meer doelen voor leesbevordering en literaire competenties, waarbij de ontwikkeling van de leerling het centrale uitgangspunt is (Witte, 2008).

Digitale toepassingen en online geletterdheid⁶

Digitale aanvullingen op een verhaal kunnen bijdragen aan het willen lezen, het leren lezen en aan het verhaalbegrip. Indien toevoegingen als audio, beeld en spel worden ingezet als ondersteuning van het verhaal, kan dit kinderen helpen het verhaal beter te begrijpen (Takacs, Swart & Bus, 2015).

Het lezen van (literaire) verhalen en expliciete aandacht voor bijvoorbeeld de opbouw, de stijl, de lagen in een verhaal, de personages en het perspectief, vergroten het inzicht van kinderen in teksten en in hun analytisch vermogen. Creatief schrijven, zelf een logische verhaalstructuur uitdenken, is hiervoor een extra stimulans. Het cognitieve vermogen om zaken te kunnen analyseren, dat gestimuleerd wordt door literair lezen en creatief schrijven, is overdraagbaar naar andere domeinen. Ook in het doorzien en produceren van digitale toepassingen wordt hierop een beroep gedaan.

Digitale geletterdheid is een vak apart. Kinderen zijn niet automatisch online leesvaardig. In het curriculum zal de opbouw van online geletterdheid een vaste plaats moeten krijgen. Vaardigheden die daarbij ter zake doen, zijn onder meer: met begrip lezen van digitale teksten die voorzien zijn van beeld, audio en hyperlinks, beredeneerd selecteren en gebruiken van teksten en zelf online nieuwe teksten schrijven (Stichting Lezen, in voorbereiding).

³ Zie voor een overzicht van de opbrengsten van vrij lezen <http://www.leesmonitor.nu/vrij-lezen> [geraadpleegd op 28-10-2015].

⁴ <http://www.expertisecentrumnederlands.nl/themas/taal-en-andere-vakken/> [geraadpleegd op 28-10-2015].

⁵ <http://www.onderwijsinspectie.nl/binaries/content/assets/publicaties/2015/04/wereldorientatie---de-stand-van-zaken-in-het-basisonderwijs.pdf> [geraadpleegd op 31-10-2015]

⁶ Zie voor een overzicht van voordelen van verrijkte kinderboeken <http://www.leesmonitor.nu/voordelen-verrijkte-kinderboeken> [geraadpleegd op 28-10-2015].

Ouders

Ouders bepalen in hoge mate of kinderen lezers worden of niet. De invloed van ouders is aanzienlijk groter dan de invloed van de school (Stalpers, 2007). Ouders dragen bij aan een positieve leesopvoeding door het goede voorbeeld te geven (zelf lezen en boekbezit), voor te lezen, met kinderen naar de bibliotheek of boekhandel te gaan en te praten over boeken (Notten, 2011). Gezien de invloed van ouders is het legitiem te verwachten dat zij, in samenspraak met het onderwijs, hun bijdrage leveren aan de leesopvoeding van kinderen. Dit geldt ook voor ouders die van huis uit niet gewend zijn (voor) te lezen of hier niet of minder vaardig in zijn.

Ouderpartnerschap van ouder en school -in algemene zin en met betrekking tot de leesopvoeding- zou in plaats van vrijblijvend, vanzelfsprekend moeten zijn.

Conclusie

Het rapport 'Analyse Dialoog Onderwijs2032' lijkt een warm pleidooi te zijn voor het literair lezen (thuis en op school) en het organiseren van verwerkingsopdrachten die een verdieping zijn van de stof en aanzetten tot kritisch denken. Dit maakt duidelijk dat leesbevordering, meer dan nu het geval is, een reguliere plaats zou moeten hebben in het toekomstig onderwijscurriculum.

Amsterdam, 30 oktober 2015

Gerlien van Dalen
Directeur Stichting Lezen

Literatuur

Broekhof, K. (2014). *Meer lezen, beter in taal*. Amsterdam: Kunst van Lezen.

Cornelissen, G., Dolk, M., & Schram, D. (2012). Literaire gesprekken in groep 7 en groep 8 van de basisschool. Een onderzoek naar stimulering van literaire competentie. *Tijdschrift Taal voor Opleiders en Onderwijsadviseurs*, 3(5), 60-68.

Chambers, A. (2012). *Leespraat. De leesomgeving & Vertel eens...* (J. Linders, Vert.). Leidschendam: NBD/Biblion.

Kidd, D.C., & Castano, E. (2013). Reading Literary Fiction Improves Theory of Mind. *Science*, 18, 377-380.

Mar, R.A., Oatley, K., Hirsh, J., dela Paz, J., & Peterson, J.B. (2006). Bookworms versus nerds: Exposure to fiction versus non-fiction, divergent associations with social ability, and the simulation of fictional social worlds. *Journal of Research in Personality*, 40, 694-712.

Mar, R.A. (2011). The Neural Bases of Social Cognition and Story Comprehension. *Annual Review of Psychology*, 62, 103-134.

Mol, S. (2010). *To read or not to read*. Leiden: Universiteit Leiden.

Notten, N. (2011). *Parents and the media. Causes and consequences of parental media socialization*.

Proefschrift Nijmegen: Radboud Universiteit Nijmegen.

Stalpers, C. (2007). *Het verhaal achter de lezer*. Stichting Lezen Reeks 9. Delft: Eburon.

Stichting Lezen (in voorbereiding). *Geletterdheid in de 21^e eeuw*. Amsterdam: Stichting Lezen.

Stokmans, M. (in voorbereiding). *Leeshonger*. Amsterdam: Stichting Lezen

Takacs, Z., Swart, E., & Bus, A. (2015). Benefits and Pitfalls of Multimedia and Interactive Features in Technology-Enhanced Storybooks. A Meta-Analysis. *Review of Educational Research*, 1-42.

Witte, T. (2008). *Het oog van de meester*. Stichting Lezen Reeks 12., Delft: Eburon.